

महाराष्ट्र (नागरी क्षेत्रे) वृक्ष संरक्षण व संवर्धन
अधिनियम, १९७५ मधील तरतूदी व करण्यात
आलेल्या सुधारणांनुसार कार्यवाही करण्यासंदर्भात
नागरी स्थानिक संस्थांना निदेश देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक एमयुएम-२०२२/प्र.क्र.२५/नवि-१७

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.

दिनांक:- १९ जानेवारी, २०२२.

- वाचा :-** (१) शासन परिपत्रक, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, क्र.वृक्षअ २०२१/प्र.क्र.२६/
तां.क. ४, दि. २४ जून, २०२१.
(२) सन २०२१ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ९, दि.१६ जुलै, २०२१.
(३) शासन अधिसूचना, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, क्र. वृक्षअ २०२१/प्र.क्र.४० /
तां.क. ४, दि. २२ सप्टेंबर, २०२१.
(४) शासन अधिसूचना, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, क्र. वृक्षअ २०२१ /प्र.क्र.४२/
तां.क. ४, दि. २२ सप्टेंबर, २०२१.
(५) शासन अधिसूचना, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, क्र. वृक्षअ २०२१ /प्र.क्र.०२/
तां.क. ४, दि. १० जानेवारी, २०२२.

प्रस्तावना :-

शासन परिपत्रक, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग दि. २४ जून, २०२१ अन्वये
महाराष्ट्र (नागरी क्षेत्रे) वृक्ष संरक्षण व संवर्धन अधिनियम, १९७५ मध्ये केलेल्या सुधारणा सर्व नागरी
स्थानिक संस्थांच्या निदर्शनास आणून त्याचे पालन करण्याचे निदेश त्या विभागाने यापूर्वीच दिले
आहेत. सदर सुधारणांना विधानमंडळाची व मा. राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांची मान्यता प्राप्त झाली
असून, त्याबाबतचा सन २०२१ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ९ दि. १६ जुलै, २०२१ रोजी शासन
राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आला आहे. या अनुषंगाने शासन अधिसूचना, पर्यावरण व वातावरणीय
बदल विभाग, दि.२२ सप्टेंबर २०२१ अन्वये वृक्षाचे वय निर्धारित करण्याचे निकष आणि पद्धत, "पुरातन
(हेरिटेज) वृक्ष" वर्गीकृत करण्याची मानके निश्चित करण्यात आली आहेत. तसेच शासन अधिसूचना,
पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, दि.१० जानेवारी, २०२२ अन्वये "महाराष्ट्र राज्य वृक्ष
प्राधिकरण" घटीत करण्यात आले आहे.

शासन अधिसूचना, दि.१०.०१.२०२२ अन्वये घटीत, महाराष्ट्र राज्य वृक्ष
प्राधिकरणाच्या पहिल्या बैठकीत प्रधान सचिव, पर्यावरण व वातावरणीय बदल तथा पदसिद्ध अध्यक्ष,
महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरण यांनी महाराष्ट्र (नागरी क्षेत्रे) झाडांचे संरक्षण व जतन अधिनियम, १९७५
मध्ये सुधारणा झाली असतानाही नागरी स्थानिक संस्था जुन्या अधिनियमानुसार परवानगी देत
असल्याने, यासंदर्भात नगर विकास विभागाने तातडीने परिपत्रक निर्गमित करण्याची आवश्यकता
असल्याबाबतची बाब निदर्शनास आणली.

शासन परिपत्रक:-

नागरी भागातील झाडांचे संरक्षण व जतन करण्यासाठी अस्तित्वात असलेल्या “महाराष्ट्र (नागरी क्षेत्रे) झाडांचे संरक्षण व जतन अधिनियम, १९७५” मध्ये सन २०२१ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ९ दिनांक १६ जुलै, २०२१ अन्वये सुधारणा करण्यात आली आहे. यामधील ठळक बाबी पुढील प्रमाणे आहेत:-

- (१) “पुरातन (हेरिटेज) वृक्ष : अंदाजित वय ५० वर्षे किंवा त्याहून अधिक असेलला कोणत्याही प्रजातीचा वृक्ष अशी परिभाषा शासन अधिसूचना, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग दिनांक २२ सप्टेंबर, २०२१ अन्वये निश्चित करण्यात आली आहे.
- (२) वृक्षांचे वय : वृक्षांचे अंदाजित वय निश्चित करण्याचे निकष व पद्धत शासन अधिसूचना, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग दिनांक २२ सप्टेंबर, २०२१ अन्वये ठरवून देण्यात आली आहे.
- (३) भरपाई वृक्षारोपण : पाडण्यात येणाऱ्या वृक्षांच्या अंदाजित वयाइतक्या संख्ये एवढे वृक्ष लावणे बंधनकारक. अशा प्रकारे लागवड करताना किमान ६ फूट उंचीची रोपे लावणे आवश्यक. नुकसान भरपाई म्हणून वृक्ष लागवड करणे शक्य नसेल तर, तोडल्या जाणाऱ्या वृक्षांच्या मूल्यांकनापेक्षा कमी नसेल एवढी रक्कम जमा करण्याची तरतूद.
- (४) मोठ्या प्रमाणातील वृक्ष तोड : पाच वर्षे किंवा त्याहून अधिक वयाची २०० हून अधिक वृक्ष तोडण्याचा प्रस्ताव महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरणाकडे पाठविणे आवश्यक.
वृक्षांची संख्या निश्चित केलेल्या मर्यादेत ठेवण्यासाठी प्रकल्पांचे लहान लहान भागात विभाजन केले जाणार नाही याची दक्षता स्थानिक वृक्ष प्राधिकरणाने घ्यावी.
- (५) महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरण : राज्यस्तरावर महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरण घटित करण्यासाठीची अधिसूचना, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग दिनांक १० जानेवारी, २०२२ रोजी निर्गमित करण्यात आली आहे. पाच वर्षे किंवा त्यापेक्षा अधिक वयाची दोनशेपेक्षा अधिक झाडे व पुरातन (हेरीटेज) वृक्ष तोडण्याचे प्रस्ताव महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरणाच्या कार्यक्षेत्र.
- (६) स्थानिक वृक्ष प्राधिकरण : नगर परिषदेच्या बाबतीत वृक्ष प्राधिकरणाचे अध्यक्ष “मुख्याधिकारी” राहतील.
- (७) लागवडीसाठी सामुहिक जमीन : जागा उपलब्ध नसल्यास भरपाई वृक्षारोपण हे स्थानिक संस्थेने निश्चित केलेल्या सार्वजनिक जमिनीवर केले जाऊ शकते
- (८) वृक्षांचे पुनर्रोपण : पुनर्रोपण केवळ तज्ञांच्या मार्गदर्शानुसार करणे व पुनर्रोपण करण्यात येणाऱ्या वृक्षांच्या अंदाजे वया इतके भरपाई वृक्षारोपण करणे आवश्यक.

२. महाराष्ट्र (नागरी क्षेत्रे) झाडांचे संरक्षण व जतन अधिनियम, १९७५ मध्ये वरील प्रमाणे सुधारणा करण्यात आल्या असल्यातरी स्थानिक वृक्ष प्राधिकरणाकडून जुन्या तरतूदीप्रमाणेच स्थानिक पातळीवर कार्यवाही करण्यात येत आहे. यास्तव, “महाराष्ट्र (नागरी क्षेत्रे) झाडांचे संरक्षण व जतन

अधिनियम, १९७५” मध्ये सन २०२१ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक ९ दिनांक १६ जुलै, २०२१ अन्वये केलेल्या सुधारणा विचारात घेवूनच स्थानिक वृक्ष प्राधिकरणाने स्थानिक पातळीवर कार्यवाही करण्यात यावी. तसेच, महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरणाच्या कक्षेतील प्रस्ताव त्यांच्याकडे सादर करण्यात यावेत.

३. तसेच महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरणाने नागरी स्थानिक संस्थांनी वृक्ष प्राधिकरणाकडे सादर करावयाच्या प्रस्तावासंदर्भात निश्चित करण्यात आलेल्या मार्गदर्शक सुचना (Standard Operating Procedure) सोबत जोडलेल्या जोडपत्रात नमूद केल्यानुसार विहित करण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार कार्यवाही करून नागरी स्थानिक संस्थांनी आवश्यक प्रस्ताव महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरणापुढे सादर करण्याची दक्षता घ्यावी.

४. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०२२०११९१४५४३३६९२५ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(विद्या हम्पय्या)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत तातडीच्या आवश्यक कार्यवाहीसाठी-

- १) आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
- २) आयुक्त तथा संचालक, नगर परिषद प्रशासन संचालनालय, वरली, मुंबई.
- ३) मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा / नगर पंचायत (सर्व)

प्रत माहितीसाठी,

- १) मा. विरोधी पक्षनेते, दोन्ही सभागृह, महाराष्ट्र विधानमंडळ, मुंबई
- २) सर्व सन्माननीय विधानसभा/ विधानपरिषद व संसद सदस्य
- ३) मा. राज्यपाल महोदय यांचे सचिव
- ४) मा. मुख्यमंत्री महोदय यांचे प्रधान सचिव
- ५) सर्व मा. मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव
- ६) मा. मुख्य सचिव यांचे वरिष्ठ स्वीय सहाय्यक
- ७) मा. लोकआयुक्त व उपलोकआयुक्त यांचे कार्यालय
- ८) मुख्यमंत्री महोदय यांचे जनसंपर्क अधिकारी
- ९) प्रधान सचिव-१, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १०) प्रधान सचिव-२, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ११) पदसिद्ध अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरण तथा प्रधान सचिव, पर्यावरण व वातावरणीय बदल विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १२) निवडनस्ती (नवि-१७), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

शासन परिपत्रक, नगर विकास विभाग, क्रमांक एमयुएम-२०२२/प्र.क्र.२५/नवि-१७,

दि. १९ जानेवारी, २०२२ सोबतचे जोडपत्र

महाराष्ट्र राज्य वृक्ष प्राधिकरणाने नागरी स्थानिक संस्थांनी वृक्ष प्राधिकरणाकडे सादर करावयाच्या प्रस्तावासंदर्भात निश्चित करण्यात आलेल्या मार्गदर्शक सुचना (Standard Operating Procedure)

1. Project proponent shall present the live google map of the location concerning with tree felling proposal.
2. Tree Census of the plot concerning tree felling shall be carried out considering the following:-
 - a) Tree census to include, the name, age, species, status (to be cut / transplanted / retained).
 - b) Total number of heritage trees shall be clearly specified in the tree census.
 - c) Work out cumulative age of tree proposed to be cut / transplanted. Estimate / approx. age of tree to be worked out with consultation / coordination of Forest official / social forestry official.
 - d) Age to Heritage to be estimated by concern planning Authority / local tree Authority.
3. The tree census prepared shall be attested / verified by the concerned tree officer / forest officer.
4. The proposal referred to Maharashtra Tree Authority shall include details of public notice issued by Planning Authority, suggestions/ objections received, Mitigation measures along with opinion of concerned tree officer / on the objections and/or suggestions received.
5. The proposal shall consist of cumulative age of trees to be cut along with detailed plan for compensatory plantation. Such plan shall include details of land where the compensatory plantation will be carried out.

The project proponent shall provide details of alternative plans for proposed activity with details of trees to be felled for each of the alternative options. Details of why proposed plan is best possible option shall also be included post evaluation of alternative options.

* * * * *